

Korčulanski napjev „Zdravo Kraljice”

Anđelko L. Fazinić

U dominikanskoj crkvi u Korčuli od davnine se pjeva antifona *Zdravo kraljice*. To je pučki napjev izrađen na temelju koralnog svečanog napjeva, a pjeva se isključivo u ovoj crkvi. Ne tako davno pjevao se svake nedjelje poslije Gospine krunice, Ružarija, no kasnije je taj običaj prekinut pa se ova pjesma pjeva još samo dvaput u godini na blagdan Velike Gospe 15. kolovoza i na blagdan Ružarice, prve nedjelje listopada. Kao posljedica te redukcije osjeća se da vjerni puk sve više zaboravlja ovaj napjev pa postoji opravdana bojazan da se i sasma zaboravi. Tom procesu ne mogu se uspješno suprotstaviti ni članovi samostanske zajednice kojoj pripada crkva, jer redovnik nema takvu stabilnost boravka u jednom samostanu kao, recimo, župnik u svojoj župi. Zato redovnik u najviše slučajeva ne može biti ni čuvar kontinuiteta napjeva u svojoj crkvi, pogotovo kada se taj ne tako jednostavan napjev upotrebljava samo dvaput u godini.

Zbog opasnosti da ovaj vrijedni napjev sasma nestane smatram da je korisno objelodaniti ga, kako bi se sačuvao barem među dokumentima našeg pučkog pjevanja nadahnutog na gregorijanskom koralu, to više, što nije poznata kod nas ni jedna pučka redakcija ovog koralnog napjeva.

Ova antifona ima u gregorijanskom koralu dva napjeva, jedan u svečanom tonu — Tonus sollemnis, i drugi u jednostavnom tonu — Tonus simplex. Svečani ton je u prvom načinu i počinje notama a, g, a, d na riječi *Salve* — *Zdravo*, dok je jednostavni ton u dur ljestvici i počinje notama c, e, g, a, g, na riječima *Salve, Regina* — *Zdravo, kraljice*. Svečani ton je bogat neumama i melizma, dok je jednostavni ton silabički komponiran, tako da svaki slog teksta ima samo jednu notu. Svečani ton se izvodi ubrzanijim ritmom, dok se jednostavni ton izvodi sporijim. Tonus simplex ne predstavlja poteškoće u izvođenju pa se i kod nas raširio i vjernici izvode *Zdravo, kraljice* ovoga tona bez poteškoće, kao svaku drugu duhovnu pjesmu. K tome i njegov usporeni ritam odgovara uobičajenom ritmu pučkog pjevanja. — Tonus sollemnis — svečani ton zahtijeva dobro poznavanje gregorijanskog koralu i sposobnost izvedbe težih koralnih kompozicija, među koje svakako spada i svečani ton antifone *Salve, Regina*. Zato se ova antifona u tom tonu izvodila u redovničkim zajednicama, u kojima se gajio koral. Izvan tih zajednica kod nas se nije upotrebljavao. Zbog teškoće njegove izvedbe nije ga prihvatio ni onaj vjernički puk koji je redovito prisustvovao pjevanju te antifone u našim dominikanskim crkvama poslije Povečernje.

Dominikanci su već u početku svoga Reda, dakle u XIII. stoljeću, prihvatili svečani napjev »*Salve, Regina*«, dok jednostavni napjev nisu upotreb-

ljavali, a nisu ga ni imali u svojem procesionaru. Možda potaknuti primjerom redovnika samostana u Cluny, koji su već 1135. uveli procesionalno pjevanje *Salve, Regina*, i dominikanci su procesionalno pjevali svečanu *Salve, Regina*« iza Povečernje. Dan se je, dakle, završavao ovom pjesmom, i nakon nje je u samostanu zavladao duboka tišina. Ali i ovozemaljski život dominikanaca je završavao i završava ovom pjesmom. Kada kod redovnika nastupe posljednji časovi njegova života, čitava sa-

Salve, Regina

Sal - ve, Re - gi - - - na, Ma - ter mi - se - ri - cor - di - - - ee.
Vi - ta dul - ce - - - do, et spes nostra, sal - - - ve.
Ad te cla - mus exules fi - li - i E - voc. Ad te suspi - ra - - - mus
gementes et flen - tes in hac la - cri - ma - rum val - - - le. E - ia
er - go ad - vo - ca - ta no - stra, il - los tu - - - os
mi - se - ri - cor - - - des o - - - cu - los ad nos con - ver - - - te.
Et Je - sum be - ne - di - ctum fructum ven - tris tu - - - i, no - bis
post hoc e - xi - li - um o - - - sten - de. O - - - cle - mens.
O - - - pi - a. O - - - dul - cis Vir - go Ma - ri - a.

mostanska zajednica se okupi oko njegova kreveta i pjeva »*Salve, Regina*«. On polazi u vječnost uz pjesmu subraće, koja posebnim uzbuđenjem mole nebesku Kraljicu da mu »poslije ovoga proгона pokaže Isusa, blagoslovljeni plod utrobe svoje«. Zato je antifona »*Zdravo, Kraljice*« u dominikanskom Redu himna na zaključku svakodnevnog života i na zaključku ovozemaljskog života redovnika. Ali to je bila i ostala njihova himna i nisu marili da je prihvate vjernici, jer bi puk kočio ritam te pjesme, koja radi svojih melizama ne trpi sporiji ritam silabičke kompozicije.

Pa kad je to tako, mora da je neki glazbeno nadaren dominikanac, član samostanske zajednice u

Korčuli, pokušao da na osnovi ove koralne pjesme priredi pučki napjev, kako bi sa svojim vjernicima mogao pjevati ovu antifonu, kojom završava Gospina krunica Ružarija. Njemu je bilo jasno da to ne može postići koralnim svećanim napjevom, pa je bio prisiljen da na temelju toga napjeva priredi pučki napjev. Kao u svim sličnim slučajevima, i on je morao napustiti sistem gregorijanskog koralna, u kojemu svaka nota ima jednaku vrijednost trajanja, i preći na sistem pučkog koralna, gdje note imaju nejednaku vrijednost, to jest postoje četvrtinka i osminka. Pored toga njegova glazbena sposobnost da adaptira koral na pučki napjev dopustila mu je da ovu svoju redakciju u nekim stavkama negdje više, negdje manje izmijeni i unese elemente svojih glazbenih osjećaja. I upravo je za to ovaj napjev zanimljiv i vrijedan.

Uspoređivanjem ovog pučkog napjeva s koralnim napjevom lako je ustanoviti u čemu se oni podudaraju i u čemu se više ili manje razilaze.

Jedan i drugi napjev, uzet u ljestvici D, počinje istim notama na riječi *Zdravo*: a, g, a, d. — U nastavku rečenice *Kraljice, Majko milosrđa* napjevi se lagano odvajaju. Slijedeća rečenica *Živote, slasti, ufanje naše, zdravo!* ponavlja melodiju prve rečenice u obim napjevima, osim riječi *zdravo*, gdje se pučki napjev izrazito odvajava od koralnog. — U slijedećim dvjema rečenicama: *Tebi uzdišemo... pučki se napjev posve odvajava od koralnog napjeva. On je samostalan, originalan. U rečenici Nu dakle odvjetnice naša... postoji neko početno podudaranje te na još ponekom naglašenijem mjestu, ali jedva sa dvije, tri note na istaknutom mjestu fraze, dok sve ostalo posve se odvajava od koralnog napjeva. Za rečenicu Isusa blagoslovljeni plod... napjev je sasvim samostalan. Očito je podudaranje napjeva za zazive O milostiva, o dobrostiva, o slatka Djevo Marijo!, ali i tu ima odvajanja, napose na završetku rečenice: o slatka Djevo Marijo!*

U pučkom napjevu očigledno je manje neuma nego u koralnom. Odvajanja od koralnog napjeva i posve samostalni dijelovi pučkog napjeva ne samo da nisu na štetu glazbenog izražaja teksta, nego čine da ga na nekim mjestima interpretiraju sa više lirizma.

Karakteristično je u pučkom napjevu da se neke riječi ponavljaju, što nije nikako slučaj u koralnom. Ponavlja se na početku riječ *Zdravo*. Zatim riječi *Tebi uzdišemo, odvjetnice, milostive oči, po ovom izagnanju o dobrostiva*.

Kod izvedbe ove pjesme svećenik pjeva s narodom, ali on sam započne pjesmu s riječju *Zdravo*, a puk ponovi tu riječ, no ne istom melodijom. Svećenik sam pjeva *O milostiva*, a puk s istim napjevom prihvati *o dobrostiva*. Pjesma se redovito pjeva uz pratnju orgulja, a gdje napjev i pratnja orgulja dopušta, narod rado pjeva dvoglasno. Orguljske obrade koralnog napjeva potječu iz XV. stoljeća. Nije isključeno da je autor ovog korčulanskog napjeva napisao i pratnju za orgulje, jer je crkva posjedovala orgulje i jer se je ovaj napjev uvijek izvodio i izvodi uz pratnju orgulja.

Tekst antifone je sačuvan u svojem originalnom obliku i nije se mijenjao pod utjecajem novih prijevoda, a melodija također vodi računa o lokalnom naglasku na riječima: *Kraljice, — uzdišemo, — u robe — Marijo*.

U članku donosimo dvoglasni napjev i koralni napjev dominikanskog procesionara radi upoređivanja s pučkim napjevom.

Zdravo, Kraljice

Lento, SVEĆENIK: PUK:

Možda će ovaj prikaz korčulanske »Zdravo, Kraljice« potaknuti nekoga da se ovaj napjev i drugdje prihvati, kao što su to učinili članovi korčulanskih bratovština, koji su upravo ovom pjesmom nastupili pred likom Majke Božje na jubilarnoj proslavi u Solinu. Prihvaćanje ovog napjeva bilo bi najbolje jamstvo da će se sačuvati od zaborava i da će obogatiti našu Marijansku himnologiju.

ZUSAMMENFASSUNG

In der Dominikanerkirche in Korčula singt man schon von dem Altertum die Antiphona »Salve Regina«. Das ist eine volkstümliche Melodie, konponiert nach dem festlichen gregorianischen Choral (tonus solemnus). Es ist unbekannt, ob es irgendwo anders eine ähnliche Melodie gibt. Die Dominikaner haben schon am Anfang ihres Ordens, also im 13. Jh., die festliche Melodie (tonus solemnus) von »Salve Regina« aufgenommen. Sie haben dieses Antiphona jeden Tag in der Prozession nach dem Completorium gesungen, gleich wie beim Sterben eines ihrer Ordensbrüder. Im Laufe der Zeit ist diese Antiphona eine besondere Eigenschaft der Dominikanerspiritualität geworden.

Ein Ordensbruder aus dem Dominikanerkloster von Korčula hat für seine Gläubige die volkstümliche Melodie konponiert, weil er sich bewusst war, dass die Gläubige den »tonus solemnus« nicht so leicht singen können. Gleich wie in allen ähnlichen Fällen musste er auch den Rhythmus des übernehmen wo die Noten einen ungleichen Wert haben d. h. die Viertelnoten und die Achtelnoten. In seiner Redaktion ist besonders wichtig, dass er einige Passus mehr oder weniger geändert hat, so dass er die Elemente eigener musikalischen Gefühle hineinbrachte. Eben darum ist diese Melodie interessant und bewahrenswürdig.